

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Економічний факультет

Кафедра економіки підприємства

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему: «Оцінка ефективності інноваційного розвитку підприємства»

Виконала: студентка 2 курсу, денної форми навчання

Спеціальності 051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

Дика Тетяна Володимирівна

(прізвище, ім'я і по батькові)

Науковий керівник:

д. е. н., професор Яцишина І. В.

(науковий ступінь, учене звання, прізвище та ініціали)

Роботу допущено до захисту перед ЕК рішенням кафедри,

протокол № ___ від « ___ » _____ 201_ р.

Завідувача кафедри

економіки підприємства _____

(підпис, прізвище та ініціали)

м. Кам'янець-Подільський

2018 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ ТА УПРАВЛІННЯ НИМ	7
1.1. Характеристика банківських інновацій.....	7
1.2. Особливості інноваційного процесу в комерційних банках.....	16
1.3. Управління інноваційним розвитком комерційного банку	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК»	34
2.1. Загальна економічна характеристика ПАТ КБ «ПриватБанк» та управління інноваційним розвитком.....	34
2.2. Дослідження процесу впровадження інновацій банку.....	46
2.3. Економічна ефективність інноваційного розвитку банку.....	58
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	65
3.1. Сучасні тенденції управління інноваційним розвитком в банківській системі України.....	65
3.2. Формування стратегії інноваційного розвитку як основна умова підвищення економічної ефективності комерційного банку	71
ВИСНОВКИ	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТКИ	90

ВСТУП

Актуальність теми. В сучасних умовах необхідною умовою стабілізації економіки України є розвиток банківської системи та її ефективне функціонування. Цьому можуть сприяти інновації, що здатні покращити стан окремого банку та банківської системи в цілому. Саме інновації можуть вивести банки на відносно новий рівень функціонування, покращити конкурентні позиції банку на ринку банківських послуг як у короткостроковій так і в довгостроковій перспективах, розширити клієнтську базу, а також підвищити їх лояльність до банку.

В умовах інформаційної економіки інновації стають рушійною силою розвитку суспільства. Активна технологічна модернізація за рахунок впровадження інновацій відбувається і в банках. Особливу роль відіграють інновації, які стосуються дистанційного банківського обслуговування, удосконалення інформаційно-комп'ютерних технологій. Однак, у більшості українських банків процес управління інноваційною діяльністю зорієнтований на вирішення поточних завдань, а якість управління не відповідає міжнародному рівню та загальнонаціональним потребам розвитку банківської системи, а саме підвищення ефективності, конкурентоспроможності, забезпечення стабільної діяльності банків та посилення їх впливу на інноваційні процеси в економіці. За цих умов важливого значення набувають дослідження теоретичних і практичних питань економічної ефективності інноваційної діяльності банків, спрямованих на підвищення дохідності, а також формування стратегій інноваційного розвитку банків.

Теоретичні засади економічної ефективності, напрями інноваційної діяльності банків, сутність, види та класифікації банківських інновацій, організація інноваційних процесів досліджуються у працях таких вчених-економістів: П. Друкера, Б. Кінга, Л. Лямина, Дж. Сінкі, К. Скіннера, Й.Шумпетера, О. Авакуменко, Т. Васильєвої, Н. Галайка, І. Д'яконової, С. Єгоричевої, В. Корнєєва, Г. Крамаренко, М. Крупки, Л. Кузнецової, С.

Науменкової, І. Павленко, Н. Пантелєєвої, К. Салиги, Б. Самородова, В. Сидоренка, Т. Смовженко, Т. Шалиги, О. Яременка, В. Шевчука та інших.

Науковці і практики постійно приділяють увагу питанням ефективності інноваційної діяльності, однак багато аспектів цієї проблеми залишається недостатньо дослідженими. Зокрема, потребують поглибленої розробки теоретичні і практичні питання оцінювання економічної ефективності інноваційної діяльності банку, оскільки існуючі методики оцінки ефективності в основному стосуються окремих інноваційних проектів на рівні банку.

Актуальність вирішення зазначених проблем та їх практична значимість зумовили вибір теми, визначили його мету та основні завдання.

Мета та завдання дослідження. Мета магістерської роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та дослідженні прикладних аспектів економічної ефективності інноваційного розвитку комерційного банку.

Для досягнення поставленої мети було визначено та вирішувалися такі **завдання:**

- обґрунтувати особливості банківських інновацій та провести їх класифікацію;
- розкрити сутність і структуру інноваційного процесу в комерційних банках;
- узагальнити теоретичні засади управління економічною ефективністю інноваційного розвитку комерційного банку в сучасних умовах господарювання;
- розрахувати фінансово-економічні показники діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк» та проаналізувати процес управління інноваційним розвитком;
- провести аналіз процесу впровадження інновацій банку;
- оцінити економічну ефективність інноваційного розвитку у досліджуваному банку;
- дослідити сучасні тенденції управління інноваційним розвитком в банківській системі України;
- визначити науково-методичні основи формування інноваційної стратегії банку для нарощування його економічної ефективності.

Об'єктом дослідження є інноваційна діяльність ПАТ КБ «Приватбанк».

Предметом дослідження є теоретичні та прикладні аспекти економічної ефективності інноваційного розвитку комерційного банку.

Методи дослідження. У процесі дослідження використовувались наступні методи: системний аналіз і синтез, узагальнюючий методи для визначення теоретичних аспектів інноваційної діяльності банків; економіко - статистичний метод при аналізі основних показників діяльності банку, визначенні ефективності впровадження інновацій; графічний для побудови графічних відображень отриманих даних; метод коефіцієнтів при дослідженні клієнтської бази банку, його рентабельності; SWOT- аналіз для дослідження сильних та слабких сторін банку, його можливостей і загроз щодо інноваційного розвитку.

Теоретико-методологічною основою даного дослідження стало опрацювання наукових праць провідних вітчизняних та зарубіжних учених, що присвячені питанням інноваційного розвитку.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та нормативні документи, дані електронних ресурсів мережі Інтернет, матеріали первинної звітності банку та результати експертних опитувань.

Елементи наукової новизни одержаних результатів полягають у поглибленні теоретичних і практичних засад економічної ефективності інноваційної діяльності комерційного банку, зокрема: удосконалено теоретично-прикладні підходи до виявлення вигід від впровадження різних видів інновацій комерційного банку; розраховано економічну ефективність від впровадження інновацій ПАТ КБ «Приватбанк».

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що їх застосування сприятиме оптимізації механізму управління інноваційною діяльністю банку, що спрямоване на підвищення ефективності їх діяльності та конкурентоспроможності на ринку банківських послуг.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані на VI науково-практичній конференції студентів та молодих вчених

«Сталий розвиток України: проблеми та перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 10-11 квітня 2018 року).

Структура дипломної роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 97 сторінок комп'ютерного тексту. У роботі міститься 14 таблиць, 8 рисунків. Основний зміст викладено на 82 сторінках.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки і пропозиції:

1. Основою ефективного функціонування, конкурентоспроможності та стабільного розвитку банку є банківські інновації, що в ХХІ ст. базуються на інформаційно-комунікаційних технологіях. Систематизація існуючих підходів до визначення економічної сутності поняття «інновація» та «банківська інновація», дозволили сформулювати визначення банківської інновації. В сучасних умовах доцільно говорити не про окремі банківські інновації, а про системну організацію інноваційної діяльності банків відповідно до стратегії інноваційного розвитку банку, яка має включати дві важливі складові – управління інноваційним процесом і власне організацію інноваційної діяльності.

2. Визначено, що в сучасних умовах розробка та реалізація інновацій є складним, багатоплановим процесом, у якому задіяно багато функціональних підрозділів банківської установи та різних ієрархічних рівнів її управління, і який за своїми результатами та механізмом безпосередньо пов'язаний зі здійсненням фінансового і ризик-менеджменту комерційного банку. Від того, наскільки обґрунтовано та ефективно фінансово-кредитна установа впроваджує інновації, значною мірою залежить її поточний фінансовий стан, стійкість до непередбачених змін, утримання у довгостроковій перспективі конкурентних переваг і, зрештою, виконання нею власних стратегічних цілей та завдань.

3. Виявлено, що інноваційний розвиток банківської системи являє собою стійкий, цілеспрямований процес, що забезпечує підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності банківської системи під впливом дії зовнішніх та внутрішніх факторів на основі збалансованої системи впровадження інновацій, критерієм якого є перехід на якісно новий рівень пропозиції продуктів та послуг.

4. Проведено фінансово-економічний аналіз показників діяльності ПАТ КБ «ПриватБанк», який виявив, що діяльність ПАТ КБ «ПриватБанк»

ефективною, адже більшість показників відповідають нормі, що забезпечує успішність функціонування та конкурентоспроможність на ринку банківських послуг.ЦИФРИ

5. Проведений аналіз останніх інноваційних продуктів та послуг банку підтверджує, що інноваційна політика банку орієнтована на впровадження на усеукраїнському ринку принципово нових, провідних банківських продуктів та послуг, які надають клієнтам нові та спрощені можливості управління своїми фінансами.

6. Проведена комплексна оцінка економічної ефективності інноваційної діяльності ПАТ КБ «ПриватБанку» засвідчила, що обрана ним стратегія розвитку, яка базується на активному впровадженні інновацій, дозволила банку забезпечити високі темпи зростання обсягів діяльності та лідируючі позиції на ринку банківських послуг, підтримувати на достатньому рівні операційну ефективність та здійснювати прибуткову діяльність.

7. Інноваційна діяльність банків надає нові можливості щодо їх прогресивного розвитку, але разом з тим посилює тиск з боку традиційних і нових конкурентів, що вимагає вироблення й прийняття нестандартних, швидких рішень, які стосуються стратегії розвитку банків. І щоб не втрачати конкурентні переваги, банки повинні вдосконалювати свої операції й послуги, впроваджувати більш досконалі структури управління, які б дозволяли гнучко реагувати на мінливість зовнішніх умов функціонування, а також забезпечували високу якість банківської діяльності, контроль витрат і ефективності. Впровадження банківських інновацій дозволяє підвищити продуктивність праці, ефективно використовувати ресурси, збільшити прибутки, знизити витрати і, як наслідок, підвищити конкурентоспроможність банків і банківської системи та забезпечити їх сталий розвиток у глобальному економічному середовищі. З метою забезпечення інноваційного розвитку доцільним є формування концепції управління інноваційним розвитком як на рівні окремих банків, так і на рівні НБУ. Оскільки реалізація концепції інноваційного розвитку залежить від здатності банків активно впроваджувати

інноваційну політику, необхідно забезпечити високий рівень ефективності управління, контролю, високу якість обслуговування клієнтів, високий рівень розвитку інфраструктури та інформаційного потенціалу

8. Сучасні процеси глобалізації фінансових ринків, ускладнення інформаційних та комунікаційних технологій, збільшення кількості видів банківських продуктів і послуг, скорочення життєвого циклу досягнутої конкурентної переваги передбачає необхідність розробки ефективних засобів формування стратегії банку, що сприяє досягненню ним стійкої конкурентоспроможності.

9. Для вдосконалення найбільш масового продукту банку запропоновано створення єдиної пластикової карти, яка об'єднує в собі ідентифікаційний і платіжний засіб, що дозволяє дистанційно замовити, оплатити і отримати державні послуги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития (Исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры): пер.с англ. Й. Шумпетер. М.: Прогресс, 1982. 455 с.
2. Festre A. Schumpeter on money, banking and finance: an institutional perspective *European Journal of the History of Economic Thought*. 2017. № 16 (2). P. 325 -356.
3. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації . К.: КНЕУ, 2003. 394 с.
4. Batiz-Lazo B. The dynamics of product and process innovations in UK banking . *International Journal of Financial Services Management*. 2016. № 1 (4). P. 400 – 421.
5. Уткин Э.А. Нововведения в банковском бизнесе России . М.: Финансы и статистика, 1998. 352 с.
6. Уткин Э.А. Стратегический менеджмент: способы выживания российских банков М.: Фонд экономического просвещения, 1996. 180 с.
7. Банківський менеджмент: підручник; за ред. О.А.Кириченка, В.І.Міщенко. К.: Знання, 2005. 831с.
8. Козьменко С.М. Стратегічний менеджмент банку: навч. посібник. Суми: ВТД „Університетська книга”, 2003. 734с.
9. Меренкова О.В. Інноваційні технології банківської діяльності як елемент сучасного економічного мислення . *Сучасна картина світу: Природа, суспільство, людина: збірник наукових праць*. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. С. 186-194
10. Поповенко Н.С. Інноваційні процеси у банківській сфері *Економічний простір*. 2008. № 15. С. 99-104.
11. Кривич Я. М. Поняття банківських інновацій та їх класифікація *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи*. 2017. Випуск 22. С. 104-111.

12. Енциклопедія банківської справи України. К.: Молодь, 2001. 680 с.
13. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник . Львів: Видавництво Націон. ун-ту „Львівська політехніка”, 2005. 714 с.
14. Банківський менеджмент; за ред. О.А.Кириченка, В.І.Міщенко. К.: Знання, 2005. 831с.
15. Козьменко С.М. Стратегічний менеджмент банку: навч. посібник. Суми: ВТД „Університетська книга”, 2003. 734с.
16. Погореленко Н.П. Фінансові інновації у розвиток банківського сектору. *Научно-технический сборник «Коммунальное хозяйство городов»*. 2004. № 54. С. 200–205.
17. Кузнєцова А. Я. Банківський сектор України як джерело фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності. *Вісник Національного банку України*. 2004. № 1 (95). С. 60–63.
18. Банки и банковское дело / [под ред. И.Т.Балабанова]. СПб.: Питер, 2005. 256 с.
19. Полищук А.И. Банк и клиент: регулирование взаимоотношений и понятийный анализ инструментов обслуживания. *Банковские услуги*. 2015. № 3. С. 11-15.
20. Рубинштейн Т.Б. Развитие банковской системы и инновационные банковские продукты (пластиковые карты) М.: Гелиос АРВ, 2002. 192 с.
21. Хоминич И.П. Инновационная стратегия банка. *Банковские услуги*. 1998. № 3. С. 16-21.
22. Уткин Э.А. Инновационный менеджмент . М.: Акалис, 1996. 208 с.
23. Лаврушин О.И. Управление деятельностью коммерческого банка. (Банковский менеджмент) . М.: Юристъ, 2002. 371 с.
24. Пантелєєва Н. М. Інтелектуальні технології для розвитку інноваційного потенціалу банківської системи *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. 2012. Вип. 1, Т. 2. С. 237–242.
25. Викулов В.С. Типология банковских инноваций. *Финансовый менеджмент*. 2006. № 2. С. 75-82.

26. Єгоричева С.Б. Є30 Інноваційна діяльність комерційних банків: стратегічні аспекти [Текст]: монографія . ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». Полтава: ТОВ «АСМІ», 2010. 348 с., іл.
27. Антонюк Л.Л., Поручник А.М., Савчук В.С. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації. К.: КНЕУ, 2003. 394 с.
28. Шмігельська З. Банківські інновації: суть, необхідність і розвиток *Вісник Національного банку України*. 2014. № 2. С. 34-41.
29. Портер М. Международная конкуренция М.: Международные отношения, 1993. 896 с.
30. Друкер Питер Ф. Бизнес и инновации; пер. с англ. М.: ООО Издательский дом «Вильямс», 2007. 432 с.
31. The Measurement of Scientific and Technological Activities. Frascati Manual 2002: Proposed Standard Practice for Surveys on Research and Experimental Development. Paris: OECD, 2005. 255 p.
32. Єгоричева С.Б. Концепція відкритої інновації та її застосування у банківському бізнесі . *Економіка: проблеми теорії та практики*: Збірник наукових праць. Випуск 255: В 9 т. Т 1. Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. С. 234 – 241.
33. Wheelwright S.C., Clark K.B. Revolutionizing product development: *Quantum leaps in speed, efficiency and quality*. NY: Free Press, 2002. 364 p.
34. Положення про організацію операційної діяльності в банках України: Затв. Постановою Правління НБУ від 18.06.2003 р. №254. URL: www.bank.gov.ua
35. Павленко І. А. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України : монографія. К. : КНЕУ, 2007. 248 с.
36. Pennings J. M. The diffusion of technological innovation in the commercial banking industry . *Strategic Management Journal*. 1992. Vol. 13. P. 29–46.
37. Lerner J. The Consequences of Financial Innovation: A Counterfactual Research Agenda. *Annual Review of Financial Economics*. 2011. № 3. P. 120.

38. Merton R. Financial innovation and economic performance. *Journal of Applied Corporate Finance*. 1992. № 4. P. 12-22.
39. Князь С. Характеристики інноваційного розвитку комерційних банків з позиції системного підходу. *Ефективна економіка*. 2016. № 10. С.34-43.
40. Кравченко І. Банківська система та проблеми стратегічного розвитку. *Вісник Національного банку України*. 2012. № 1. С. 7–10.
41. Редька С. І. Стратегічні інноваційні підходи до підвищення конкурентоспроможності банку в сучасних економічних умовах [Текст] : *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання підвищення конкурентоспроможності держави, бізнесу та освіти в сучасних економічних умовах»*, 14–15 лютого 2017 р. : У 3-х т. Т. 3. Полтава, 2013. С. 30–32.
42. Бербенець О. І. Щодо проблеми формування інноваційного потенціалу банків України . URL: <http://intkonf.org/berbenets-oi-zadorozhna-yaе-zayats-yai-schodo-problemi-formuvannyainnovatsiynogo-potentsialu-bankiv-ukrayini/>.
43. Лютий І. О. Банківський маркетинг : [підруч. для студ. вищ. навч. закл.]. К. : Центр учбової літератури, 2010. 776 с.
44. Фролова И. И. Подходы к оценке затрат и выгод при отборе банковских инновационных проектов. *Вестник НГУ. Серия : Социально-экономические науки*. 2015. Том. 12, вып. 2. С. 62-69.
45. Гафурова Д. И. Развитие инновационных технологий в российском банковском секторе. М : «Анкил», 2009. 160 с.
46. Вахнюк С.В. Показники економічної ефективності інноваційних технологій у банківській сфері: дис. ... кандидата екон. наук: 08.02.02. Суми, 2005. 185 с.
47. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь. Москва : ИНФРА М, 2010. 511 с.
48. Ансофф И. Стратегическое управление. М.: Экономика, 1989. – 519 с.

49. Дикань В.Л. Стратегічне управління: навч. Посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 272 с.
50. Кобійчук В. Обґрунтування вибору методів та моделей для оцінювання конкурентоспроможності банку. *Економічний аналіз*. 2012. Випуск 11. ч.1. С.366–372.
51. Псеуш З.А. Стратегия банка: от разработки до её реализации. – Данные от 04.07.2005. URL: <http://bankir.ru/tehnologii/s/strategiya-banka-ot-razrabotki-do-eyo-realizacii-1373281/#ixzz2nA5Yp6Fp3>
52. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV URL: www.zakon.rada.gov.ua.
53. Закон України «Про банки і банківську діяльність» . URL: www.zakon.rada.gov.ua.
54. Офіційний сайт Публічного акціонерного товариства Комерційний банк «ПриватБанк» . URL: www.privatbank.ua.
55. Агентський сайт ПАТ КБ «Приватбанк» URL: <https://privatbank.ua/ru/stan-agentom/>
56. Сайт агента ПриватБанк. URL: <http://privatbank-card.com.ua/article/applications>
57. Країна підприємців: КУБ. URL: <https://kub.pb.ua/>
58. Мобільні додатки – ПриватБанк. URL: <https://privatbank.ua/ru/apps/>
59. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент у банку: Підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ, 2004. 468 с.
60. Друкер. Енциклопедія менеджмента: Пер. с англ. М.: Издат. дом “Вильямс”, 2004. 432 с.
61. Офіційний сайт Factum Group Ukraine URL: www.slideshare.net/WatcherUA/ukrainian-internetaudience1-q2015.
62. Кинг Бретт. Банк 2.0. Как потребительское поведение и технологии изменяют будущее финансовых услуг [Пер. с англ. М. Мацковской]. – М: ЗАО «Олимп – Бизнес», 2017. 512 с.

63. Кинг Бретт. Банк 3.0. Почему сегодня банк – это не то, куда вы ходите, а то, что вы делаете [Пер. с англ. М. Мацковской]. М : ЗАО «Олимп-Бизнес», 2014. 520 с.

64. Офіційний сайт Deutsche Bank. URL.: www.deutsche-bank.de.

65. Карчева І. Я. Банк майбутнього: інноваційні стратегії розвитку філій . *Проблеми забезпечення ефективного функціонування та стабільного розвитку банківської системи України*. К. : 2012. С. 40-42.

66. Современные подходы к управлению устойчивостью бизнеса: монография / под ред. доктора экономических наук, профессора А.Н. Ряховской, кандидата экономических наук, профессора О.Г.Крюковой. М : Финансовый университет, 2012. 280 с.

67. Минцберг Г. Школы стратегий : пер. с англ. под ред. Ю.Н. Кантуревского. СПб:«Питер», 2000. 336 с.

68. Такер Роберт Б. Инновации как формула роста. Новое будущее ведущих компаний; пер. с англ. М.: ЗАО «Олимп-Бизнес», 2016. 240 с.

69. Фінансові звіти ПАТ КБ «ПриватБанк». URL: <https://privatbank.ua/ru/about/finansovaja-otchetnost/>

70. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку України : монографія. за ред. М. І. Диби, О. М. Юркевич. К. : КНЕУ, 2013. 425 с.

71. Корнєєв В. В. Фінансові інновації банків і можливості диверсифікації банківських послуг. *Світ фінансів*. 2011. № 2. С. 74-81.

72. Салига К.С. Економічні теорії інноваційного розвитку підприємства : [монографія] . Запоріжжя : КПУ, 2009. 216 с.

73. Удосконалення фінансово-кредитного стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні : монографія / авт. кол. ; за наук. ред. канд. екон. наук, доц. Б. І. Пшика. К. : УБС НБУ, 2010. 263 с.

74. Фролова И. И. Подходы к оценке затрат и выгод при отборе банковских инновационных проектов *Вестник НГУ. Серия : Социально-экономические науки*. 2012. Том. 12, вып. 2. С. 62-69.

75. Карчева І. Я. Фактори забезпечення стабільності функціонування банківської системи України. *Прикладна статистика: проблеми теорії і практики*. 2010. № 6. С. 359-365.

76. Карчева І. Я. Інновації – основа стабільного розвитку та ефективності *Прикладна статистика: проблеми теорії та практики*. 2016. С. 305 – 314.

77. Ящишина І.В. Соціальна ефективність інновацій . *Економіка : зб. наук. праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди* . 2010. Вип. 10. С. 169-178.

78. Пересадько Г. О. Інноваційні стратегії. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 1. С. 169-173.